

Барська земля Поділля: європейська спадщина та перспективи сталого розвитку

*До 520-річчя з дня народження Бони Сфорци та 120-річчя виходу у світ
праці М. Грушевського «Барське староство.
Історичні нариси XV-XVIII ст.»*

Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України

Міністерство освіти і науки України

Центр соціокультурного проектування Міжнародного товариства прав людини

Управління культури і туризму Вінницької обласної державної адміністрації

Барський районний історичний музей

Барська районна державна адміністрація

Барська районна рада

Центр дослідження історії Поділля Інституту історії України НАН України

Міжнародна Фундація сприяння ринку

Київський національний університет будівництва і архітектури

Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського

Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженка

Управління культури та туризму Вінницької обласної держадміністрації

Вінницький обласний краєзнавчий музей

Вінницький обласний державний архів

Матеріали

III Міжнародної науково-практичної конференції “Барська земля Поділля: європейська спадщина та перспективи сталого розвитку»

**520-річчю з дня народження Бони Сфорца та 120-річчю виходу у світ праці
М.С. Грушевського «Барське староство. Історичні нариси XV- XVIII ст.»**

Київ - Бар 2014

УДК 94(477.44) (063)

ББК 63.3(4УКР-4ВІН)я43

Б 26

Редакційна колегія:

Дмитрієнко Марія Федорівна, доктор історичних наук, професор, провідний науковий співробітник Інституту історії України НАН України, кавалер Ордена княгині Ольги I-III ступенів (голова редакційної колегії);

Мосунов Микола Максимович, керівник проекту, керівник Центру соціокультурного проектування Міжнародного Товариства Прав Людини – Українська Секція, заступник голови правління (співголова);

Бакалець Олексій Андрійович, кандидат історичних наук, доцент кафедри історії, права і методики навчання Глухівського національного університету імені Олександра Довженка, співголова оргкомітету (відповідальний редактор), експерт-консультант Центру соціокультурного проектування МТІЛ, депутат Барської районної ради, науковий співробітник Барського районного історичного музею, член НСКУ;

Крижанівський Олександр Анатолійович, кандидат архітектури, доцент Київського університету імені Бориса Грінченка, експерт-консультант Центру соціокультурного проектування МТІЛ;

Куцевич Вадим Володимирович, доктор архітектури, завідувач кафедри Київського національного університету будівництва та архітектури;

Плюський Віталій Олексійович, проректор з наукової роботи та міжнародних зв'язків Київського національного університету будівництва та архітектури, доктор технічних наук, професор;

Чужиків Віктор Іванович, завідувач кафедри європейської інтеграції Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана, доктор економічних наук, професор;

Коваль Наталочка Олександрівна, директор Барського історичного музею, член оргкомітету (відповідальний секретар);

Зелененька Ірина Алімівна, кандидат філологічних наук, викладач української мови та літератури Барського гуманітарно-педагогічного коледжу імені Михайла Грушевського, ст. викладач Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, член НСПУ.

Кондратюк Оксана Володимирівна, викладач української мови та літератури Барського гуманітарно-педагогічного коледжу імені Михайла Грушевського;

Хорошун Лариса Володимирівна, викладач іноземних мов Барського гуманітарно-педагогічного коледжу імені Михайла Грушевського;

Меснянкін Євгеній Йосипович, фотохудожник, журналіст, краєзнавець, Заслужений філателіст України, Почесний громадянин м. Бара, член НСЖУ, Асоціації філателістів України, автор фотовиставки;

Григор'єв Роман Володимирович, учитель НВК «ЗОШ I-III ст. №2 – гімназія» м. Бара, член Міжнародного клубу колекціонерів «Фалеристика», член НСЖУ, Творчої спілки «Асоціація діячів естрадного мистецтва України», Всеукраїнського об'єднання «Просвіта» імені Тараса Шевченка;

Корчинський Михайло Йосипович, головний редактор Барської районної газети «Подільський край», член НСЖУ (коректор збірки).

Рецензент: Баженов Лев Васильович, доктор історичних наук, професор Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, академік УАІН, директор Центру дослідження історії Поділля Інституту історії України НАН України

Б-26

Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції «Барська земля Поділля: європейська спадщина та перспективи сталого розвитку», присвяченої 520-річчю з дня народження Бони Сфорца та 120-річчю виходу у світ праці М.С. Грушевського «Барське староство. Історичні нариси XV-XVIII ст.» /Ред. кол. Дмитрієнко М.Ф.(голова), Мосунов М.М. (співголова), Бакалець О.А.(відповідальний редактор), Коваль Н. О. (відповідальний секретар).

ISBN 978-617-7171-10-1

Крижанівський О.А. Західноєвропейські традиції правління династії Сфорців в епоху італійського Відродження та їхній вплив на формування соціокультурних утворень на землях Поділля в першій половині XVI ст. (м. Київ)	190
Лисий А.К. Бона Сфорца на сторінках «Хроніки європейської Сарматії» Олександра Гваньїні (м. Вінниця-Бар).....	196
Меснянкін Є.Й. Бона Сфорца і епоха Відродження в Подільському Барі (м. Бар).....	198
Бондаренко А.А. Канцелярія Бони Сфорца в контексте изучения документальной традиции Великого княжества Литовского: к постановке проблемы (м. Москва).....	201
Коваль Н. О. Постать королеви Бони Сфорци в історії Барської землі Поділля (м.Бар).....	207
Мироненко Д., завідувач відділу бібліографічної та довідково-інформаційної роботи ДНАББ ім. В. Г. Заболотного (м. Київ).....	210
Бакалець О. А., Курок О. І. «Мемуари» барського старости Бернарда Претвича – важливе джерело вивчення історії оборони степового порубіжжя середини XVI ст. (м.Бар; м.Глухів).....	211
IV. Михайло Грушевський – визначний дослідник історії і культури Барської землі Поділля та учасник національно-демократичного і науково-просвітницького руху в Україні.	
Магунь М.К. Грушевськознавство у музейній справі (м. Львів).....	216
Гоцуляк В. В. М. С. Грушевський – видатний історик в українській історичній науці: історіографічний аспект (м. Черкаси).....	222
Лозовий В.С. Бачення М. Грушевським суспільно-політичних засад українського державотворення в добу Центральної Ради 1917-1918 рр. (м.Київ).....	228
Романюк І.М., Кушко І. С. Батозька битва в дослідженні М. С. Грушевського «Історія України-Руси» (м. Вінниця).....	232
Кучеренко М., провідний науковець Історико-меморіального музею Михайла Грушевського. «Цю любов він проніс через все життя». Василь Денисенко, учень Михайла Грушевського (м. Київ).....	236
Крушельницький В. І. «Барське староство» М. Грушевського – настільна книга вчителя історії (м. Бар).....	242
Макаревич Л. П. Родинні зв'язки М. Грушевського з Козятинщиною та увіковічення постаті в нашому краї (м. Козятин).....	244
Левчук Л. Г. Село Сестринівка – мала батьківщина М. С. Грушевського (с. Сестринівка).....	250
П'яскіна В. М. Праці М. Грушевського з дослідження Подільського краю у фонді ДНАББ ім. В. Г. Заболотного.....	255

III. Бона Сфорца - засновник історичного міста Бар та стратег регіонального розвитку Поділля як складової західноєвропейської культури і цивілізації

О. А. Крижанівський

м. Київ

ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКІ ТРАДИЦІЇ ПРАВЛІННЯ ДИНАСТІЇ СФОРЦІВ В ЕПОХУ ІТАЛІЙСЬКОГО ВІДРОДЖЕННЯ ТА ЇХНІЙ ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ УТВОРЕНЬ НА ЗЕМЛЯХ ПОДІЛЛЯ В ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XVI СТ.

У статті проведений порівняльний аналіз діяльності Бони Сфорци на теренах Польського Королівства та Великого князівства Литовського (період із 1518 по 1556 роки) та діяльності міланських герцогів Сфорців (період із 1450 по 1499 роки) в епоху Італійського Відродження. Саме міланські традиції династії Сфорців дають ключ для розуміння мотивації та суперечності в діяльності Бони Сфорци. Її творіння - місто Бар - це західноєвропейське соціокультурне утворення епохи пізнього Відродження на землях Поділля у першій половині XVI ст.

Ключові слова: Барське староство, Бона Сфорца, династія міланських герцогів Сфорців, соціокультурний розвиток Барської землі Поділля.

У 2014 році громада міста Бар відзначає 520-річчя з дня народження Бони Сфорци, як засновниці свого міста, та 120-річчя виходу у світ праці М. С. Грушевського "Барське староство. Історичні нариси XV - XVIII ст." Відзначення ювілейної річниці виходу у світ наукової праці М. Грушевського - це відзначення ювідею народження краєзнавчого руху на Барській землі Поділля. Ця наукова робота стала настільною книгою для багатьох поколінь подільських краєзнавців. У своїй науковій праці Михайло Грушевський, базуючись на архівних документах, вперше висвітлив історію діяльності Бони Сфорци та Бернарда Претвича на Барській землі Поділля в середині XVI ст.

Опираючись на наукову працю М. Грушевського, Центр соціокультурного проектування Міжнародного товариства прав людини, беручи участь у I та II міжнародних конференціях у місті Бар (2008, 2010 роки) поклав початок проєктів, таких як: "Барська земля Поділля - європейський вимір для сталого розвитку" (автори та керівники проєкту М. М. Мосунов та О. А. Крижанівський) [7]. Це спонукало до розгляду історії утворення міста Бар не тільки в контексті історії України, але й в контексті історії Європи першої половини XVI ст., особливо в контексті епохи династії Сфорци.

На сьогоднішній день все ще актуальним залишається питання визначення належного місця Бони Сфорци в історії Бара, Барської землі Поділля, в історії теперішньої України, Польщі, Білорусі, які входили у період її правління до Польського королівства та Великого князівства Литовського. За словами Михайла Грушевського, польські історики до початку XX ст. негативно відзивалися про її придворну та політичну діяльність, але признавали за нею великі заслуги у справі зростання добробуту на своїх землях, віддають належне її господарській діяльності, що виявляє різкий контраст існуючій на той час польсько-литовській традиції ведення господарства [4, с.76].

У нашій країні дослідження першоджерел (люстрації Барського староства, акти, ревізійні описи, королівські грамоти, привілеї), які пов'язані із діяльністю Бони Сфорци, все ще залишаються на рівні досліджень М. С. Грушевського, тобто на рівні кінця XIX ст. Широкому колу української громадськості діяльність Бони Сфорци відома із енциклопедичних довідок Брокгауза і Ефрона [12], та Wikipedia [13].

Починаючи з 1992 року, в контексті кампанії перейменування вулиць у місті Бар у місцевій редакції часопису Подільський край друкуються просвітницькі статті енциклопедичного характеру, які обґрунтовують необхідність увіковічення пам'яті засновниці міста Бар у назві одної із центральних вулиць [6]. У газетних статтях місцевих краєзнавців М. Йолтуховського (1992), О. Крижанівського (1992), С. Левицького (2006), [1, ст.13], у статтях Є. Меснянкіна [8], М. Каюмова [5] постать Бони Сфорци стає предметом осмислення ролі особистості в історії рідного міста.

У 2008 році у місті Бар пройшла I Міжнародна науково-практична конференція "Бар. Барська земля - крізь призму віків". На цій конференції були розглянуті джерела та наукові дослідження з історії м. Бар та Барської землі Поділля від найдавніших часів до сьогодення. За даними Центру дослідження історії Поділля Інституту історії України НАН України при Кам'янець-Подільському національному університеті постать Бони Сфорци згадується в історичних довідках про місто Бар, як засновниці міста. Так, в роботах польського краєзнавця-археографа Важинця Марчинського (1822) подається історична довідка про Бар, наводяться раритетні документи про заснування міста, управління ним власницею, королевою Боною. У роботах Міхала Балінського (1844), Александра Яблонського (1875-1897), в археографічному виданні "Архив Юго-западной России" (1859-1914), наводяться люстрації Барського староства, ревізійні описи, королівські грамоти, привілеї. У роботах М. Орловського, М. Яворовського, Ю. Сіцінського, М.С. Грушевського містяться дослідження вищеназваних документів в контексті історії Барського староства [1, с.10]. Найкращими періодами у житті міста, за визначенням М. Яворського, це ті етапи, коли Бар був у володінні королеви Бони (перша половина XVI ст.) та добу XVIII ст., коли "барський маєток став вважатися одним з найбагатших маєтків Поділля" [2, с. 37].

Згідно п. 2.34 рекомендацій II Міжнародної науково-практичної конференції "Барська земля Поділля: європейська спадщина та перспективи сталого розвитку (до 470-річчя надання місту Бар магдебурзького права)" (м. Бар, 30 вересня 2010 р.) рекомендовано розпочати наукові дослідження життя і діяльності королеви Польщі - Бони Сфорци [9, с. 328]. У п. 8.2 зазначено: "Враховуючи те, що у 2010 році виповнилося 560 років початку правління династії Сфорца в Мілані та 470 років надання місту Бар Магдебурзького права за сприянням Бони Сфорци, запропонувати урядам України, Польщі, Італії, Литви, Білорусії відкрити архіви для широкого доступу міжнародної наукової громадськості та сприяти розробці міждержавної програми по дослідженню життя та діяльності видатної особи - королеви Польщі Бони Сфорци і увіковіченню її пам'яті. [9, с. 331].

Для реалізації рекомендацій II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Бар, 30 вересня 2010 р.) перед сучасними дослідниками діяльності Бони Сфорци постають ряд задач, які необхідно вирішити.

По-перше, в дослідженні діяльності Бони Сфорци виникає необхідність у проведенні систематизації архівних документів, які увійшли в сучасну історіографію під так званою назвою "Метрика королеви Бони" [3]. Ці документи входять як і в комплекс Литовської метрики - книг державної канцелярії Великого князівства Литовського, так і в документи її особистої канцелярії. За словами російського дослідника А. А. Бондаренка, особиста канцелярія королеви Бони не існує як цілісний архівний документ, а існує у вигляді окремих актів, які розпорошені по всіх архівах. Дослідниками та археографами були видані тільки одиничні акти із цієї Метрики [3, с.19].

По-друге, в дослідженні життя та діяльності Бони Сфорци не беруться до уваги та не достатньо дослідженні міланські традиції, в яких виховувалася майбутня королева. На думку автора статті, саме міланські традиції династії Сфорців дають ключ для розуміння мотивації та суперечностей в діяльності Бони Сфорци на теренах Польського королівства та Великого князівства Литовського.

Із енциклопедичних довідок відомо, що Польська королева Бона Сфорца, за походженням герцогиня Міланська, Неаполітанська принцеса, дочка міланського герцога Джан Галеаццо Сфорца та Ізабелли Арагонської (донька неаполітанського короля Альфонса

II та Гіполіти Сфорци) [13]. Династія Сфорців правила в Мілані із 1450 по 1499 роки. Традиційно вважається, що епоха Сфорців закінчується у 1499 році захопленням французами Мілану. Якщо урахувати, що Бона Сфорца є останнім представником династії, то доцільно вважати дату 1556 рік. Рік відставки та повернення Бони Сфорци в Італію. Саме в Італії епохи Відродження розпочинається передісторія діяльності Бони Сфорци. Витоки історії утворення міста Бар на Поділлі також необхідно шукати саме в італійському місті Мілан епохи правління династії Сфорців.

Стаття присвячена порівняльному аналізу діяльності Сфорців в Мілані (1450-1499) із діяльністю Бони Сфорци (1518-1556) на теренах Польського королівства та Великого князівства Литовського. Задача статті виявити на стільки міланський досвід державного управління був використаний на землях, які належали королеві Боні. Результати порівняння викладені в таблиці. У першому стовпчику наводяться дані Міланського періоду, в другому - Литовського періоду.

Таблиця 1. Порівняння діяльності Бони Сфорци на земельних володіннях в Польському королівстві та Великому князівстві Литовському із діяльністю герцогів Сфорца в Мілані.

Міланське герцогство в період правління династії Сфорців	Земельні володіння Бони в Польському королівстві та Великому князівстві Литовському
(1450-1499)	(1518-1556)
В Італії міста формувалися та розвивалися як міста-держави.	Бона створювала місто Бар як місто-державу. Земельне володіння організовано по принципу "держава в державі"
Монархічна модель управління в Мілані як міста-держави із чіткою адміністративною вертикаллю управління. Залучення висококваліфікованих фахівців до управління в місті-державі.	Монархічна модель управління із чіткою адміністративною вертикаллю управління. Залучення висококваліфікованих фахівців до управління земельними володіннями.
В XVI ст. Замок Сфорци (Кастелло Сфорцеско) є однією з основних військових цитаделей Європи.	В XVI ст. Барський замок є однією з основних військових цитаделей Польського королівства та Великого князівства Литовського.
У 1451 році герцог Франческо Сфорца, запрошує архітектора Аристотеля Фіораванті для удосконалення замку Сфорца, Великого шпиталю (Оспedale Маджоре).	У 1537 році запрошує Альбрехта Старжеховського на будівництво Барського замку-фортеці.
У 1482 році герцог Людовико запрошує Леонардо да Вінчі в колегію герцогських інженерів.	У 1540 році Бона запрошує на посаду барського старости Бернарда Претвича
Наприкінці XV століття Мілан інвестував значні капітали в освоєння земель і будівництво каналів, а також виділив великі площі під вирощування шовковиці, льону і рису, які вивозили за кордон у рівні зі зброєю, склом, тканинами і	У 1520 році Бона розпочинає інвестування будівництво мілеоративного каналу в Кобринському князівстві. На своїх землях Бона задумала грандіозну земельну реформу.

сільськогосподарськими продуктами.

Мілан досяг розквіту під головуванням правителів з сімей Вісконті і Сфорца в XIV-XV століттях

В епоху Сфорців Мілан стає одним із перших зачатків капіталізму.

Основний принцип Сфорців: "Отримання прибутку від збагачення та процвітання міст"

Міста Бар, Кременець(Україна), Кобрин, Рогачов, Мотоль (Білорусь) досягли розквіту і період правління Бони Сфорци. Міста стають центрами торгівлі та ремесел. Їм надається Магдебурзьке право. Бона запроваджує на своїх землях сільськогосподарську реформу.

Основний принцип Бони: "Отримання прибутку від збагачення та процвітання міст"

Домігшись, завдяки своїм дипломатичним зусиллям, політичної рівноваги з Флоренцією, Венецією та папським Римом, Людовіко Сфорца став найвпливовішим державним діячем Італії.

Бона Сфорца виношувала плани об'єднання під своєю владою чи не всієї Європи за рахунок династичних шлюбів своїх дітей. Бона підтримувала стосунки із Османською Портою. Вела переписку із Роксоланою.

Періоди династії Сфорців можна умовно розділити на періоди:

Міланський період (1450-1499 роки). Період діяльності міланських герцогів: Франческо Сфорца (1450-1466) - прадіда Бони Сфорци; Галеаццо Марія Сфорца (1466-1476) - діда Бони Сфорци; Джан Галеаццо Марія Сфорца (1476-1494) - батька Бони Сфорци; Людовіко Марія Сфорца (1494-1500) - сина Франческо Сфорца.

Барійський період (1494-1518 роки). Період пов'язаний із народженням, вихованням та становлення Бони Сфорци, як особистості.

Литовський або Ягелонський період (1518 - 1556). Період пов'язаний із господарською та державною діяльністю Бони Сфорци в статусі польської королеви та великої княгиня литовської.

У 1518 році Бона Сфорца стає дружиною польського короля та великого князя литовського Сигізмунда I Старого. Першим кроком Бони Сфорци в статусі королеви, є викуп земель у польських та литовських магнатів для своїх майбутніх володінь. Форма господарської діяльності у Львівському, Самбірському, Барському старостах, Кобринському та Пінському князівстві, місті Кременці, була різко відмінною від Ягелонських традицій ведення господарства [3, с.5]. За словами Грушевського, Бона не ставилась прихильно до польсько-шляхетської форми землеволодіння, а надавала перевагу місцевим традиціям [4, с.96]. За допомогою старост та намісників Бона контролювала всі основні сфери життєдіяльності своїх володінь: судовиконавство, податкова служба, землеволодіння та землекористування, кадрові питання [3, с.5]. У 1520 році Бона розпочинає інвестування, будівництво мілеоративного каналу в Кобринському князівстві, який на сьогоднішній день носить її ім'я [13]. На своїх землях Бона задумала грандіозну земельну реформу. Прототипом є володіння Франческо Сфорца (1450-1466). За період вмілого та стриманого правління Мілан та герцогство були модернізовані, створена ефективна система збору податків, яка принесла уряду Сфорца величезні прибутки. Його двір став одним із центрів культури Відродження. Герцог був популярний серед міланців. У Мілані при ньому був заснований Великий Шпиталь (Ospedale Maggiore), реставрований Палаццо делль Арренго (Palazzo dell'Arengo) та проведений канал (Naviglio d'Adda), який з'єднував місто із річкою Адда [13].

На своїх володіннях на теренах Польського королівства та Великого князівства Литовського Бона розпочинає по суті створювати державу в державі. Прототипом є італійські міста-держави, такі як Мілан, Флоренція. По цим прототипам Бона Сфорца створює місто Бар та Барське староство, яке можна назвати як західноєвропейське соціокультурне утворення епохи Ренесансу на землях Поділля в першій половині XVI ст.

Бона Сфорца появилася на теренах Польщі зі своєю свитою, яка була вже сформована в Італії. По суті, свита виконувала функцію адміністрації королеви. До роботи у своїй адміністрації Бона залучала висококваліфікованих військових та громадських фахівців зі всієї Європи. Яскравим прикладом є доручення Альберту Старжеховському будівництво Барського замку [4, с.85] та запрошення на посаду Барського старости Бернарда Претвича [4, с.100] німця за походженням. Прототипом є адміністрація Мілана за часів Франческо Сфорци (1450-1466) та Людовіко Марія Сфорца (1480-1499). Так, у 1451 році герцог Франческо Сфорца, запрошує архітектора Аристотеля Фіораванті для удосконалення замку Сфорца, Великого шпиталю (Оспedale Маджоре). У 1482 у герцог Людовіко запросив великого Леонардо да Вінчі на службу до Мілана в колегію герцогських інженерів перш за все як архітектора, гідротехніка, інженера цивільних споруд і конструктора військових машин [13].

Бона Сфорца розпочинає будівництво замку на річці Рів по всіх правилах спорудження фортифікаційних споруд. Барський замок стає цитаделлю на південних кордонах Польського королівства та Великого князівства Литовського. Між Кам'янець-Подільським та Черкасами Барська фортеця була головним пунктом оборони. Прототипом є замок Сфорци (Кастелло Сфорцеско) як один з основних військових цитаделей на північних кордонах Італії [13].

Поява на Кучманському та Чорному шляхах нової фортеці із європейською соціальною інфраструктурою стало початком консолідації королівський, шляхетських сил, сил місцевого населення та козацтва в боротьбі із турецько-татарським нашествям та захисту південних кордонів Польського королівства та Великого князівства Литовського. Це привело до підсилення каскаду прикордонних міст, куди входили Кам'янець-Подільський, Бар, Брацлав, Меджибіж, Літин, Летичів, Вінниця, Біла Церква, Корсунь, Черкаси, Чигирин і Запорізька Січ. Із появою міста-фортеці Бар в часи правління Бони, за словами М. Грушевського, жодного села не було зруйновано [4, с.103]. Прототипом є Італійська Ліга - багатополарний оборонний союз крупних італійських міст-держав, які сприяли стабілізації політичного стану в Італії при правлінні Франческо Сфорца - прадіда Бони Сфорци [13].

У статті Т. Соломонової [10, с.88] на прикладі приватної книгозбірні Ганни Орлової, що зберігалась на околицях Бару у другій половині XVI ст., можна зробити висновок про досить широкі світоглядні погляди барчан та про величезні обсяги бібліотек в Бару. Соломонова вважає, що саме в Бару було написано загальновідомі мемуари Бернарда Претвича. Прототипом є діяльність Галеаццо Марія Сфорца - діда Бони Сфорци, який захоплювався книгами, значно поповнив герцогську бібліотеку, сприяв розвитку книгодрукарства в Мілані [13].

Отже, порівняльний аналіз енциклопедичних даних викладених у Wikipedia дає можливість дійти до попередніх висновків:

Бона Сфорца в своїй діяльності на теренах Польського королівства та Великого князівства Литовського опиралась з одного боку на місцеві традиції господарювання, які своїми корнями сягають долитовської доби, з іншого боку опиралася на досвід правління династії міланських герцогів Сфорців. Це дало можливість створити симбіоз місцевих традицій землеуправління із західноєвропейськими соціокультурними формуваннями на теренах Польського королівства та Великого князівства Литовського в першій половині XVI ст.

Бона Сфорца була носієм культури епохи Відродження із її ідеалами. Технології землеуправління, які різко відрізнялися від традиційного ягелонського землеуправління, були сформовані в Італії в епоху Відродження. Ці технології були запроваджені та

підтримувалися саме Боною Сфорцею, як носієм цієї культури. Наслідком цього симбіозу є культурне та економічне зростання цих земель.

Конфлікти, які виникали між Боною Сфорцею і польськими магнатами - це конфлікти інтерпретації, конфлікти культур. Ці конфлікти необхідно розглядати перш за все у культурологічній площині.

Рекомендації:

При Барському районному історичному музеї необхідно створити координаційний Центр дослідження спадщини династії Сфорців.

На базі запропонованого Центру дослідження спадщини династії Сфорців розпочати розробку міждержавної, міжвузівської та міждисциплінарної програми по дослідженню життя та діяльності видатної особи - королеви Польщі Бони Сфорци і увіковіченню її пам'яті. Це стане наступним кроком по реалізації рекомендацій I (2008) та II (2010) Міжнародних конференцій, які проходили у м. Бар.

-
- 1.Баженов Л. Історія міста Бар Вінницької області в дослідженнях науковців і краєзнавців XIX - початку XXI століття /Л. Баженов // Зб. «Бар. Барська земля – крізь призму століть: матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції / за наук. ред. Дмитрієнко М.Ф. – Бар. РВВ Барського ГПК, 2008. – 448 с. – С. 10-15.
 - 2.Баженов Л., Баженова С. Історія та духовне життя міста Бар в працях Миколи Яворовського (До 165-річчя вченого Поділля) /Л. Баженов, С. Баженова // Зб. «Бар. Барська земля – крізь призму століть: матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції / за наук. ред. Дмитрієнко М.Ф. – Бар. РВВ Барського ГПК, 2008. – 448 с. – С. 35-39.
 - 3.Бондаренко А. А. Метрика королевы Бонны: определение понятия, состав, исследовательские практики / А. А. Бондаренко. С.5-19. Режим доступа до журн. :http://www.history.nsc.ru/.../01_Bondarenko.pdf
 4. Грушевський М.С. Барське староство. Історичні нариси (XV – XVIII ст.) / М.С. Грушевський. – Львів : Український історик, 1996. – 625 с.
 5. Каюмов М. Роль Бони Сфорци в історії Бара/ Марат Каюмов // Зб. «Бар. Барська земля – крізь призму століть: матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції / за наук. ред. Дмитрієнко М.Ф. – Бар. РВВ Барського ГПК, 2008. – 448 с. – С. 138-140.
 6. Крижанівський О. Що в імені тім.../ О. Крижанівський // Подільський край (Бар). – 1992. – 26 серпня.
 7. Культурна, історична, архітектурна та природна спадщина Барської землі Поділля в контексті сталого просторового розвитку Європи: матеріали засідання «Круглого столу», м. Київ, ДНАББ ім. В. Г. Заболотного, 2 липня 2009 р. / редкол. : М. М. Мосунов (відп. ред.), О. А. Крижанівський, Г. А. Войцехівська, Д. О. Мироненко; Мінрегіонбуд України, ДНАББ ім. В. Г. Заболотного, Центр соціокультурного проектування та комунікативних технологій Інституту місцевої демократії, Барська районна державна адміністрація, Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені Михайла Грушевського, Інститут інвестиційної стратегії регіонального розвитку, Київський національний університет будівництва і архітектури, Міжнародне товариство прав людини –Українська секція. – К., 2010. – 88 с.
 - 8.Меснянкін Є. Історичний центр Бара: події і люди / Є. Меснянкін // Зб. «Бар. Барська земля – крізь призму століть: матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції / за наук. ред. Дмитрієнко М.Ф. – Бар. РВВ Барського ГПК, 2008. – 448 с. – С. 90-106.
 - 9.Рекомендації II Міжнародної науково-практичної конференції «Барська земля Поділля: європейська спадщина та перспективи сталого розвитку (до 470-річчя надання місту Бар Магдебурзького права)» // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. – Вип. 19: Серія: Історія: Збірник наукових праць / за заг. ред. проф. П.С. Григорчука – Вінниця, 2011. – 337 с. – С. 326-332.
 - 10.Соломонова Т. Книга у Бару XVI - XVII ст. / Т. Соломонова // Зб. «Бар. Барська земля – крізь призму століть : матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції / за наук. ред. Дмитрієнко М.Ф. – Бар. РВВ Барського ГПК, 2008. – 448 с. – С. 87-90.
 - 11.Стрельбицька Н. До історії діяльності органів міського самоврядування міста Бар в XVI – на початку XX ст. / Н. Стрельбицька // Зб. «Бар. Барська земля – крізь призму століть: матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції / за наук. ред. Дмитрієнко М.Ф. – Бар. РВВ Барського ГПК, 2008. – 448 с. – С. 74-80.

12. Энциклопедический словарь под ред. И.А. Андриевского. – Том III. – Изд. Ф.А. Брокгауз, И.А. Ефрон. С.-Петербург, 1891. – 480 с.

13.ru.wikipedia.org/wiki/Бона_Сфорца/ Франческо Сфорца/ Галеаццо Марія Сфорца/ Джан Галеаццо Марія Сфорца/ Людовико Марія Сфорца.

Kryzhanvsky A. Western European tradition of the Sforza dynasty in the era of the Italian Renaissance and its influence on the formation of social and cultural formations on land of Podolia in the first half of the XVI century

Annotation. The article conducted a comparative analysis of Bona Sforza in the Polish Kingdom and the Grand Duchy of Lithuania (the period from 1518 to 1556 years) and the activities of the Duke of Milan's Sforza (the period from 1450 to 1499 years) in the era of the Italian Renaissance. It Milanese tradition Sforza provide the key to understanding the motivations and conflicts in the work of Bona Sforza. Her creations - City Bar is a Western European socio-cultural formation of the late Renaissance to the lands of Podolia in the first half of XVI century.

Keywords: Barsky starostvo, Bona Sforza, Duke of Milan Sforza dynasty, socio-cultural development of the land of Podolia

А. К. Лисий
м. Вінниця-Бар

БОНА СФОРЦА НА СТОРІНКАХ «ХРОНІКИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ САРМАТІЇ» ОЛЕКСАНДРА ГВАНЬІНІ

Анотація: У статті йде мова про італійця на польській службі Олександра Гваньїні, його синтетичну історичну працю та осіб, зображених в ній.

Ключові слова: *хроніка, Сигізмунд, Бона Сфорца, Бар, війни.*

1611 року в типографії краківського друкаря Миколая Лоби вийшов з друку фоліант «Хроніка європейської Сарматії» (Kronika Sarmacyeu Europskiej). Автором цього твору був італієць на польській службі Олександр Гваньїні. Вона мала обсяг 852 аркуші in folio і складалася фактично з 10 книг, з яких перші три мали спільну пагінацію, а решта окрему.

У цій ~~книзі~~ написаній легко, доступно, прекрасним літературним стилем, Гваньїні прагнув ~~ознайомити~~ польського та західноєвропейського читача з устроєм та географічним ~~положенням~~ Речі Посполитої, її історією, насамперед військово-політичною і церковною, що було ~~важливим~~ у дусі тогочасних уявлень. Він намагався таким чином зберегти для нащадків ~~минуле~~ Речі Посполитої, героїчні діяння визначних представників її панівної еліти, котрі відзначилися ~~як~~ видатні воєначальники та дипломати.

Важливым чинником до написання твору було почуття глибокої вдячності та любові до своєї нової батьківщини – Речі Посполитої, що Гваньїні неодноразово підкреслює. За його власним зізнанням, навіть якби він народився серед давніх римлян, а своє життя присвятив майже ~~всюду~~ тоді землі на сході Європи, то й у такому випадку він «за цим ніколи б не шкодував».

Автор ~~дає~~^{наводить} не тільки яскраву, дохідливу, ілюстровану розповідь про минуле Речі Посполитої, а й ~~згадує~~^{розповідає} про всі великі події всесвітньої історії, насамперед історії сусідніх народів та держав. Досить ~~детально~~^{показово} розкривається історія країн з котрими польська корона вела тоді запеклі війни (Московська держава, «Татарська земля», Османська імперія та підпорядковані їй країни).